

СПАДЩИНА. ПРОЄКТИ. ІМЕНА

Освітній фронт і простір нових візій

28 червня в Одеському національному художньому музеї відкрилася знакова експозиція «Плеяди: до 160-річчя «Греківки». Це — велика ретроспектива, що охоплює історію Одеського художнього фахового коледжу ім. М.Б. Грекова від 1865 року до сьогодення.

Через учнівські та викладацькі роботи можна простежити зміни наративів, політичних режимів та ідеологій, а також роль мистецтва в них. За кожною роботою — життя реальних людей, цілих плеяд молодих художників і художниць.

Організатори не приховують емоцій: створити таку масштабну виставку під час війни — це не лише культурна подія, а й акт стійкості. Директорка музею Катя Кулай розповідає: «Такий важливий мистецький рубіж, як 160 років, поєднане минуле, сучасне та майбутнє. Цей проєкт готувався більше пів року. Це була ґрунтовна архівна та наукова робота, результатом якої стала експозиція із понад 300 студентських робіт».

Слід зазначити, що цьогоріччя це вже третя велика подія до 160-ліття «Греківки». 26 травня у галереї «#ARTODESSA» Літнього театру

Другою подією ювілейного року стала виставка «Міст відродження», що відкрилася 19 червня в Museum of Odesa Modern Art. Її куратори сміливо з'єднали дві ключові епохи

— драматичний міжвоєнний період та сучасність, з її боєм, пошуками і внутрішнім світлом. На першому поверсі музею — класика: твори Т. Фраєрмана, М. Павлюка, М. Жука, полотна яких — ніби спогад про тишу перед бурєю. Другий поверх — експресія нової гене-

рації. Сучасні роботи студентів і молодих випускників «Греківки» буквально пульсують живим духом пошуку, спротиву і надії.

Усі ці три знакові події в культурному житті Одещини дають можливість детально осягнути історію коледжу, оцінити значення художньої освіти для становлення митців різних

поколінь і роль самого закладу як центру тяжіння для творчих, натхнених особистостей.

А з'явилася тоді Школа рисування й креслення в портовій Одесі з ініціатииви Товариства витончених мистецтв 30 травня 1865 року. Її підтримали видатні діячі: аристократи, архітектори, міський голова, митці. Існувала вона на пожертви, не маючи власного приміщення, перші викладачі працювали безкоштовно. Завдяки зусиллям архітектора Ф. Моранді у 1885-у заклад отримав власну будівлю. У 1899-у школа отримала статус училища, а викладачі — права державних службовців. Згодом з'явилися театральні, керамічні майстерні, власна друкарня, студенти проходили практику на виробництвах.

Біяля витоків її створення стояли знані митці та педагоги Ф. Мальман, А. Бауер, Л. Іоріні, П. і Ц. Бонні, А. Шейнс та інші. Їхні твори й досі зберігаються у фондах Одеського художнього музею, нагадуючи про часи формування цього закладу, що пережив імперії, війни, революції, змінював назви, але зберіг дух вільного мистецтва.

У 1924-у Одеське художнє училище було перетворено на Політехніку образотворчих мистецтв, у 1930-у — на Мистецький інститут, у

1934-у — знову на училище. У 1965-у з нагоди 100-ліття від дня народження художника-баталіста Митрофана Грекова училище отримало його ім'я. У 1997-у Одеське художнє училище, Одеське театральнo-художнє училище та Одеське культурно-освітнє училище були об'єднані в Одеське театральнo-художнє училище ім. М.Б. Грекова. В 2007-у Одеське художнє училище було відновлене, а в листопаді 2018-го стало коледжем.

У стінах цього закладу здобули першу художню освіту П. Пісарьов, Л. Пастернак, І. Бродський, Ф. Волокидін, О. Шовкуненко, Н. Альтман, Д. Бурлюк. Тут викладали й навчалися яскраві живописці, що визначили візуальний стиль свого часу, як-от К. Костанді, Ф. Рубо, Ю. Дмитренко, П. Леруа, А. Красовський, Т. Фраєрман, М. Жук, М. Павлюк, Ю. Єгоров, В. Власов, В. Токарев, К. Ломикін, В. Алікберов, К. Білетіна, Н. Альтман, Г. Гармидер, І. Гусев, А. Гавдзінський, О. Мась, С. Рябченко, Є. Столиця, О. Шовкуненко та багато інших, імена яких золотими літерами вписані в історію живопису.

Безліч славних імен скульпторів пов'язані з «Греківкою»: Б. Едуардс, А. Чубін, М. Степанов, О. Койлов, В. Голков, Т. Кожевникова, Ф. Фальчук, Т. Судьбіна, К. Литвак, І. Стадник, Є. Чумака, О. Верьова, А. Перехрестов, К. Бойчук, Н. Добрянська, І. Савицький, О. Коваль, З. Ломикіна, М. Зорін, І. Козодоев, М. Худолі, П. Шестопалов, К. Степанов, Т. Капустинська і багато-багато інших.

«Сьогодні, попри виклики війни й російські атаки, попри складне матеріально-технічне становище, одеська «Греківка» продовжує свою роботу, шукаючи баланс між збереженням традицій і новими реаліями, а вихованці не припиняють дивувати несподіваними, сучасними рішеннями, — ділиться директорка коледжу Ольга Косміна і продовжує: — Сьогодні студенти мають змогу навчатися за такими освітніми програмами, як «Художнє оформлення», «Скульптура», «Живопис», «Художнє декорування середовища». Переконана, що попереду у нас нові виклики, нові автори й нові імена, адже наша «Греківка» — це культурна незламність, освітній фронт і водночас простір народження нових візій».

До речі, обидві виставки — «Міст відродження» та «Плеяди» — відкриті для вільного відвідування. Це можливість доторкнутися до культурної історії міста просто зараз. Не втрачайте цього моменту!

Юлія ЯСІНА.

«Над Чорним морем»: перший український роман про Одесу

Івана Нечуя-Левицького часто сприймають як побутописця села — і не без підстав. Він — автор «Кайдашевої сім'ї», творець галереї яскравих персонажів з українського села XIX століття.

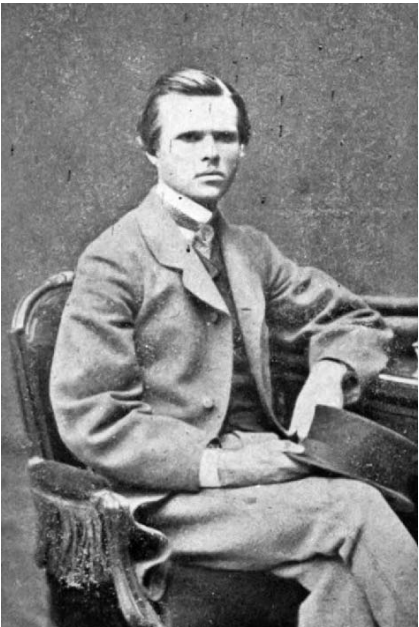
Але Нечуй-Левицький не лише хроніст сільського життя, а й уважний спостерігач міста, його інтелектуальних процесів, нових ідей, людей і суперечностей. Як приклад — роман «Над Чорним морем», завершений у 1888 році. Це перший твір в українській літературі, присвячений Одесі, яку автор називає в чоловічому роді — Одес. Роман звучить напорчуд сучасно: це широка панорама дискусій про націю, освіту, рівноправ'я і свободу вибору. Усе це в урбаністичній атмосфері великого міста.

Цієї весни роман знову з'явився на книжкових полицях у серії «Vivat класика». Як зазначено в примітках наприкінці книжки, за основу видання взяли редакцію Олеси Мишанича, створену для п'ятого тому десяти томного зібрання творів Івана Нечуя-Левицького, опублікованого у 1965—1968 роках. Цензурні купюри, вилучені з другого видання 1905-го, відновили за першо-друком 1890-го та позначили в тексті квадратними дужками. Щоб зрозуміти, як зароджувався задум цього твору, варто повернутися до 1870-х — перших кроків Івана Нечуя-Левицького на півдні України.

У липні 1873 року молодий учитель російської словесності Іван Левицький, відомий читачам за кількома оповіданнями під псевдонімом Нечуй-Левицький, постав перед трудностями пошуку роботи. Через політичні переслідування й нагляд поліції він отримав відмову від попечителя Варшавської учбової округи на призначення вчителем у новому навчальному році. Відтак телеграмою попросив попечителя Одеської учбової округи розглянути його кандидатуру на вакантну посаду викладача словесності. 11 серпня 1873-го ця ідея частково спрацювала: хоч Левицький сподівався на місце саме в Одесі, його призначили до штату Першої Кишинівської чоловічої класичної гімназії. Там він пропрацював майже дванадцять років — аж до виходу у відставку 12 квітня 1885-го.

Чому саме південь? Його приваблювала Одеса: він багато чув про її красу, театр, море, про її неповторну архітектуру. Це місто давно жило в його уяві як мрія. Син блакитноводної Росії, Левицький одразу ж полюбив чорноморське роздолья — і згодом згадував у листі: «на вакації я з компанією товаришів їздив на кілька неділей до Одеси купатися в морі та в лимані. І море, і мальовничі скелисті місця коло Одеси, і гарячий південь — усе припало мені до душі, усе мало в собі колорит поетичний».

Працюючи в Кишиневі, Нечуй-Левицький часто навідувався до Одеси. Давав лад видавничим справам, відпо-

чицав у літню пору, був уважним спостерігачем мистецького життя міста.

Його листи до друзів і знайомих свідчать про добру обізнаність з культурними процесами Одеси. Він постійно отримував одеську пресу, підтримував зв'язок з місцевими інтелектуалами: Михайлом Комашом, через зіткнення їхніх світоглядних позицій автор розгортає багатогарну дискусію про місце жінки в суспільстві, про межі її свободи, про здатність поєднувати особисте виволозлення з громадянською відповідальністю.

Поряд з національним у романі «Над Чорним морем» на повний голос звучить ще одна болюча для другої половини XIX століття тема — жіноче питання. Це не просто побічна лінія чи прикраса сюжету — навпаки, саме через діалоги між Санею Навроцькою й Віктором Комашом, через зіткнення їхніх світоглядних позицій автор розгортає багатогарну дискусію про місце жінки в суспільстві, про межі її свободи, про здатність поєднувати особисте виволозлення з громадянською відповідальністю.

Саня Навроцька — вільна, освічена, емоційно незалежна, дотепна і динамічна. Вихована на західноєвропейській літературі й ідеях, вона мислить категоріями особистої свободи, рівності, самореалізації. Саня відкидає традиційну модель жінки як берегині домашнього вогнища, прагне до активної ролі в житті, має власні погляди на політику, релігію, літературу, виховання. Її космополітизм — відлучення модних тоді європейських теорій про вселюдське братерство, рівність і прогрес. Вона прагне щастя, але не розуміє, в чому воно для неї справді полягає. Заперечує шлюб як залежність, але потай прагне любові. У цьому внутрішньому конфлікті — вся складність жіночого становища на зламі століть.

Жіноче питання в романі розгортається не на побутовому рівні, а як філософська суперечка про сенс жіночої еманісципції. Саня заперечує жертвовність як рису жіночої сутності, але її шлях — це врешті шлях самопожертви: вона не приймає коханця Комашка, бо боїться втратити власну незалежність, але водночас її самотність не вибір, а покарання за нездатність поєднати свободу з довірою. Так роман промовляє важливу думку: справжня еманісципация не в запереченні коханця чи шлюбу, а в можливості вибору — і відповідальності за нього.

Нечуй-Левицький, як і його герої, розумів, що відданість ідеї могла привертнути небажану увагу імперської влади, яка пильно стежила за будь-якими виявами громадянської активності. Це стосувалося не лише особистих долі, а й самої літератури. Редакторські втручання в текст роману свідчать: з нього намагалися прибрати все, що могло пробудити в читача критичне мислення, національну самосвідомість, почуття відповідальності за спільноту.

Передусім під ножем цензора опинилися ті фрагменти, в яких прозвучала пряма чи завуальована критика російського імперського режиму, його репресивної політики, денационалізації, централізації, русифікації. Вилучення зачепили також риторично сильні антивоєнні пасажі — ті, де війна зображується як аморальне змагання «дипломатів і генералів», а не народів; де автор устами героїв формулює мрію про масову відмову людей убивати одне одного за чужі інтереси. Цілком очікувано, що прибравши й критику псевдотелігенції, яку автор зображує як чужу народоді, відірвану від національного ґрунту, з мертвою мовою, що служить не культурі, а централізації та асиміляції. Слова про українську мову, яку «викурюють з дому», надто гострі, надто викривальні. Не менш промовисті й вилучення, пов'язані з мораллю та соціальною відповідальністю.

Критики роману часто зауважували надмірну тенденційність, схематичність характерів, недосконалу композицію, надто виразне прогоровення ідей. Вказували також на те, що герої спілкуються між собою українською мовою, якою, на думку тих критиків, тогочасна інтелігенція не говорила в побуті. Ці зауваження не позбавляють підстав: у творі є стилістичні та структурні вади. Та, попри це, «Над Чорним морем» — це багатоглибинний роман, у якому Іван Нечуй-Левицький оприявляє суперечність між щирими пошуками смислу й духовного спустошеності модерного світу. Він не лише полемізує з інтелектуальними модами часу, а й ставить героїв — і читачів — перед серйозним вибором. І все це — на тлі моря, в південному просторі, де день схиляється до вечора повільно й красиво, де навіть у драматичних сюжетах залишається місце для краси, мрії й надії.

Цей текст глибший і щедріший, ніж про нього звикли думати. Його просто треба читати.

Вероніка СТАГІЙЛО,

бібліографка, історикиня.

Джерело: <https://lb.ua>.

Ця стаття підготовлена у рамках проєкту «Території культури», який втілюється у партнерстві з компанією «Перша приватна броварня» і присвячений дослідженню історії та трансформації української культурної ідентичності.

«Графіка сенсів», або Коли мистецтво промовляє тишею

Із 14 червня у залах Музею української книги Одеської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М.С. Грушевського експонувалася персональна виставка «Графіка сенсів» художниці Тетяни Маслової. Ця подія стала глибоким мистецьким переживанням і тонким емоційним доторком до духовного.

Виставка — не просто галерейний показ. Розмова без слів, діалог у мовчаних ліній, образів і тиші, де кожна робота перетворюється на медитацію, спробу віднайти внутрішню гармонію, зчитати закодовані сенси буття. Простір глибокого переживання, що не диктує, а запрошує, а відкриває, у відкритості цього мистецького світу народжується живий, чесний зв'язок між твором і глядачем.

Тетяна Маслова, відома графікня і живописця, членкиня Національної спілки художників України, старша викладачка кафедри образотворчого мистецтва художньо-графічного факультету Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, представила у цій експозиції твори, сповнені філософського осмислення української реальності.

Місце, де оживає історія

Нещодавно відвідала Балтський історичний музей і залишилася приємно враженою як рівнем організації екскурсій, так і багатством представлених матеріалів.

Музей, розташований у центрі міста, є справжнім осяередком історичної пам'яті цього регіону. Завдяки директорів, Почесному громадянину Балти, заслуженому вченому України Петрові Астафійовичу Ткачу він був відкритий у 2011 році. Тобто заклад молодий, але вже має багато експонатів.

Екскурсія розпочалася з огляду першої експозиційної зали, присвяченої найдавнішій історії краю. Тут представлені археологічні знахідки, які свідчать про існування поселень на території Балти ще за часів трипільсь-

кої культури. Особливо вражали глиняний посуд, крем'яні знаряддя праці та фрагменти прикрас. Експозиція супроводжується інформативними стендами й картами, що дозволяє краще уявити побут давніх людей.

У першій залі окремо розміщені музейні експонати, викуплені й подаровані Вадимом Ароновичем Вінярським — балтським меценатом: стародавні сокири, знаряддя для очищення шкіри, наконечники стріл, інвентар для заготівлі льоду тощо.

Друга зала розповідає про Балту в період Середньовіччя та ранньомо-

дерної доби. Тут можна побачити зразки зброї, предмети ремесел, а також реконструкції народного одягу. Велику увагу приділено козацьким часам, коли Балта була важливим пунктом на шляху між Поділлям і Причорномор'ям.

Третя експозиційна зала присвячена XIX — початку XX століття. Вона демонструє розвиток міста як важливого торговельно-ремісничого центру. Тут представлені фотографії, документи, меблі, предмети побуту та одягу місцевих мешканців. Ця частина експозиції створює відчуття живого діалогу з минулим.

Окремо слід згадати залу, присвячену подіям Другої світової війни. У ній зібрані особисті речі воїнів-захисників, листи з фронту, нагороди та унікальні фотографії. Експозиція подає не лише історичні факти, а й через особисті історії простих людей впливає емоційно.

Також у музеї є тимчасові виставки, інтерактивні екрани та куточки для дітей, де юні відвідувачі можуть у формі гри дізнатися більше про історію рідного краю.

Вражена від музею. Це місце, де історія оживає. Професійність екскурсовода Петра Ткача, цікаве й до-

ступне подання матеріалу — і ти поринаєш у різні епохи життя місцевого люду.

Балтський історичний музей — це не просто зібрання експонатів, а жива розповідь про людей і події, що сформували обличчя цього краю. Тож усім, хто цікавиться минулими Україною, рекомендую обов'язково відвідати цей осяередок національної пам'яті.

Катерина ЧЕРНЕНКО, завідувачка відділу краєзнавчої літератури і бібліографії Одеської ОУНБ ім. М.С. Грушевського.

